

NATO'nun Vilnius Zirvesinin Ardından - Tuba Eldem

Türkiye'deki muhalif kanalların görmediği, iktidara yakın kanalların ise "hükümetin zaferine" indirmediği NATO'nun Vilnius Zirvesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD liderliğinde inşa edilen çok taraflı kurallara dayalı küresel düzenin özellikle Rusya ve Çin tarafından sorgulandığı, teknolojik hızlanmanın güç dengelerini değiştirdiği ve dünya çapında stratejik ilişkilerin yeniden tanımlandığı bir dönemde gerçekleşti. Birçok uzman ve yorumcunun "tarihi" olarak lanse ettiği zirvede dört ana kararın ele alınması

gerekiyordu:

NATO-Ukrayna ilişkisinin tanımlanması; NATO'nun caydırıcılığının arttırılması; yeni savunma yatırım hedeflerinin belirlenmesi ve Asya-Pasifik bölgesindeki ortaklıkların derinleştirilmesi.

Ayrıca zirvede Türkiye ile İsveç'in üyeliği konusunda nihai anlaşmaya varılmaya çalışılıyordu. Zirve amacına ulaştı mı? Ukrayna hariç tüm bu sorulara olumlu cevap verebiliriz.

Uluslararası

medyanın en çok üzerinde durduğu gündem maddesi Ukrayna'nın NATO'ya üyeliği konusuydu. Oysaki bildiride yer alan "müttefikler mutabık kaldığında ve koşullar yerine getirildiğinde Ukrayna'yı İttifak'a katılmaya davet edeceğiz" şeklindeki ifade, Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya "üye olacağını"

vaat eden 2008 tarihli meşhur Bükreş

bildirisi kadar muğlaklıktı. Bu muğlaklık, müttefikler arasında Ukrayna'nın üyelik takvimi konusunda derin görüş

ayrılıkları bulunmasından kaynaklanıyordu.

Doğu Avrupalı, İskandinav ve bazı Batı Avrupalı müttefikler Ukrayna'ya açık ve net bir üyelik perspektifi verilmesini tercih ederken ABD ve Almanya bunun daha büyük bir çatışmaya dönüşebilecek

bir provokasyon olarak algılanabileceği endişesinden dolayı reddetti. Kimi gözlemcilerde göre ABD'nin bu tutumu, Ukrayna'nın NATO üyeliğini Rusya olan müzakerelerde bir

koz olarak elinde tutma arzusundan kaynaklanmaktaydı.

Her

ne kadar Ukrayna'ya güvenlik garantisi verilmemişse de Ukrayna'nın İttifak'a katılma sürecini hızlandırıcı bir taahhütler paketi kabul edildi. Bu taahhütler arasında Ukrayna kuvvetlerinin NATO operasyonel standartlarına uyum sağlamasına

yardımcı olacak uzun süreli bir yardım programı, siyasi bağları güçlendirmek üzere

NATO-Ukrayna Komisyonu'nun "Konsey" statüsüne yükseltilmesi ve İttifak'a katılmadan önce

yapılması gereken reformları içeren Üyelik

Eylem Planı şartının kaldırılması vardı. Ayrıca, G7 Ülkeleri Rusya'ya karşı Ukrayna'ya uzun vadeli askeri destek ve güvenlik garantisi sağlayacaklarını bildirdiler. Ukrayna Devlet Başkanı Vladimir Zelensky, G7'nin desteğini memnuniyetle karşılarken bunun ülkesinin NATO'ya katılmasının yerini tutamayacağını vurguladı.

Bu seneki zirvenin bir diğer gündem maddesi geçen sene Madrid Zirvesi'nde kabul edilen Stratejik Konsept'te belirlenen önceliklerin hayata geçirilmesiydi. Bu önceliklerin başında son yirmi yıldır kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik misyonlarına odaklanılmasıyla ikinci plana itilen İttifak'ın kurucu misyonu olan kolektif savunma ve caydırıcılığın güçlendirilmesiydi.

[Zirvede](#)

iki ana tehditle (Rusya ve terörizm) etkili bir şekilde mücadele edebilmek için Soğuk Savaş'tan bu yana en ayrıntılı (4000 sayfaya yakın) üç yeni bölgesel savunma planı kabul edildi. Bu planların uygulanabilmesi için geçen sene Madrid'de benimsenen yeni NATO Kuvvet Modeli çerçevesinde NATO Mukabele Kuvveti'nin mevcudu 300.000'e yükseltildi ve yeni bir "Müttefik Reaksiyon Gücü" oluşturuldu. NATO'nun caydırıcılığı ve savunma kabiliyetini güçlendiren bir başka gelişme Türkiye'nin İsveç'in üyelik başvurusunu onaylaması ile birlikte İsveç'in 32. müttefik olarak NATO'ya katılacak olmasıydı. Rusya'nın dışında Baltık Denizi'ne kıyısı olan tüm devletlerin İttifak'a üye olması Baltık denizini bir NATO gölü haline dönüştürerek NATO'nun kuzeydoğu kanadının savunmasını güçlendirdi.

Savunma

yatırım hedefleri konusunda NATO genelinde savunma sanayilerinin tedarik zincirlerinin, araştırma-geliştirme

faaliyetlerinin ve finansmanın güçlendirilmesi üzerinde duruldu. İttifak üyeleri GSYİH'nin en az %2'sini savunmaya harcama konusundaki "daimî taahhütlerini" bir kez daha teyit etmenin ötesinde bunun beşte birinin büyük teçhizat ve araştırma-geliştirmeye ayrılması konusunda anlaştılar. Ayrıca NATO genelinde savunma sanayilerinin güçlendirilmesi için esnek tedarik zincirleri oluşturulması, ortak tedarikin hızlandırılması, üretim kapasitesinin arttırılması ve birlikte çalışabilirliğin geliştirilmesini öngören yeni bir Savunma Üretimi Eylem Planını onaylandı. Müttefiklerin aralarındaki savunma ticareti ve yatırımı önündeki engelleri azaltmayı ve uygun olduğu ölçüde ortadan kaldırmayı taahhüt etmeleri ise Türkiye'nin 2019'da Suriye'ye girmesinin ardından engel ve kısıtlamalara tabii olan Türk savunma sanayii için olumlu sonuçlar doğurabilir.

Bu

yıllık savunma yatırım hedeflerinin önemli bir bölümünü dijital ve yenilikçi teknolojiler oluşturdu. Dijital Dönüşüm Uygulama Stratejisinin benimsenmesinin yanı sıra yeni ortaya çıkan ve yıkıcı teknolojilerde İttifak'ın üstünlüğünü sürdürmesini sağlamak için NATO'nun Kuzey Atlantik için Savunma İnovasyon Hızlandırıcısı'nın (DIANA) ve NATO İnovasyon Fonu'nun derin teknolojiye yapacağı yatırımların önemine odaklandı. Bildiride ayrıca İttifakın yakın zamanda açıklanan yapay zekâ ve otonomi planlarına ek olarak kuantum teknolojileri ve biyoteknoloji için de stratejiler geliştireceği belirtildi. Vilnius Zirvesi'nde bir başka önemli karar, NATO'nun Çin'in artan gücüne karşı koymak için kademeli olarak Asya-Pasifik bölgesine doğru ilerlemesiydi. Nitekim Bildiri'nin odak noktasını "[küresel ayak izini arttırmak ve gücünü yansıtmak için geniş bir yelpazede siyasi, ekonomik ve askeri araçlar](#)" kullanmakla suçlanan Çin oluşturdu. NATO'nun Çin'e yönelik tutumu, Çin'den ilk

kez 2019

NATO Zirvesi Bildirisi'nde bahsedildiğinden beri ve büyük ölçüde Washington'un baskısı nedeniyle gittikçe sertleşti. 2022 Madrid Zirvesi Bildirisi'nde Çin'den sadece bir kez "çıkarlarımıza, güvenliğimize ve değerlerimize meydan okuyan ve kurallara dayalı uluslararası düzeni baltalamaya çalışan" birkaç ülkeden biri olarak bahsedilirken; Vilnius Zirvesi Bildirisi'nde "Çin'in Avrupa-Atlantik güvenliğine yönelik yarattığı sistemik zorluklar" vurgulanarak tam on dört kez söz edildi. Çin, "kötü niyetli hibrit ve siber operasyonlar" ve "çatışmacı retorik ve dezenformasyon" ile İttifak'ın güvenliğine zarar vermekle ve "kilit teknolojik ve endüstriyel sektörleri, kritik altyapıyı ve stratejik malzeme ve tedarik zincirlerini kontrol etmeye" çalışmakla itham edildi. Bildiride ayrıca Çin ve Rusya'nın "derinleşen bir stratejik ortaklık" içinde oldukları ve iki ülkenin "kurallara dayalı uluslararası düzenin altını oymaya yönelik birbirini güçlendiren girişimlerde" buldukları belirtildi.

Bu

bağlamda, Hint-Pasifik bölgesi başta olmak üzere diğer bölgedeki gelişmelerin Avrupa-Atlantik güvenliğini doğrudan etkileyebileceği ve "güvenliğin küresel" olduğu defalarca vurgulandı. NATO'nun Hint-Pasifik ortakları olan Avustralya, Yeni Zelanda, Kore Cumhuriyeti ve Japonya üst üste ikinci kez NATO Zirvesi'ne davet edildi. Japonya ile "ortaklık programı" olarak adlandırılan ve Hint-Pasifik'teki diğer ortaklar ile İttifak arasındaki savunma iş birliğini ortak tatbikatlara kadar güçlendirmeyi amaçlayan bir anlaşma imzalandı. Diğer Hint-Pasifik ortaklarla yakın zamanda benzer anlaşmaların yapılması bekleniyor.

NATO'nun

bölgedeki ilk ileri karakolu niteliğindeki

bir irtibat bürosunun Japonya'da açılması, Fransa'nın

karşı çıkmasıyla şimdilik engellense de Washington'ın önümüzdeki yıllarda müttefiklerini

Asya-Pasifik'e açılmaya ve Çin'e karşı yükünü paylaşmaya zorlaması, İttifak içinde daha fazla görüş

ayrılığı ortaya çıkarabilir. Müttefikler Çin'in potansiyel tehdit olduğu üzerinde fikir birliğine varsalar bile ortak bir strateji geliştirmede ve bu stratejinin

uygulanmasında çeşitli anlaşmazlıklar yaşayabilirler. Bu nedenle önümüzdeki dönemlerde Türkiye başta olmak üzere İttifak

üyeleri arasında siyasi uyumun yakalanması daha da zorlaşacağından NATO'nun sorumlulukları dışında kalan ama ortak güvenliği etkileyen Çin'in

yükselişi, teknolojik hızlanma, iklim değişikliği, demokratikleşme,

Hint-Pasifik'te istikrar, enerji ve ticaret gibi konularda üyeler arasındaki

istişare ve diyalogun genişletilmesi önem arz edecektir.

Doç.Dr.Tuba Eldem, Fenerbahçe Üniversitesi

Lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler Bölümü'nden alan Tuba Eldem, yüksek lisans derecesini Avrupa Politik Ekonomisi alanında Birmingham Üniversitesi'nden üstün başarı derecesi ile tamamlamıştır. Toronto Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi alanında doktorasını 2013 yılında "Tuzağa Düşürülen Muhafızlar: Türk Silahlı Kuvvetlerinin Veto Oyuncusu Olarak Sonu" (2013) başlıklı tezi ile tamamladıktan sonra, Berlin Freie Üniversitesinde

Avrupa'nın Dönüştürücü Gücü Araştırma Koleji'nde askeri güçlerin sivil kontrolü ve güvenlik sektörü reformu normlarının yayılması üzerine doktora sonrası araştırmalarına devam etmiştir. Araştırma alanı, uluslararası ilişkiler ve karşılaştırmalı politika alanlarının kesişiminde yer alan Tuba Eldem siyasal rejimler, sivil-asker ilişkileri, uluslararası güvenlik normları, geleneksel olmayan güvenlik tehditleri, uluslararası siber güvenlik ve Türkiye iç ve dış siyaseti konularına ilgi duymaktadır. 2018 yılından beri Fenerbahçe Üniversitesi Sıberalan Çalışmaları Merkezi kurucu direktörü ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Bu Yazıya Atıf İçin: Tuba Eldem, "NATO'nun Vilnius Zirvesinin Ardından", *Panorama*, Çevrimiçi Yayın , 9 Ağustos 2023, <https://www.uikpanorama.com/blog/2023/08/08/te-2/>

Telif@UIKPanorama. Çevrimiçi olarak yayımlanan yazıların tüm telif hakları Panorama dergisine aittir. Aksi belirtilmediği sürece, yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UIK, Global Akademi, Panorama Yayın Kurulu ile editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.